

UDK 1Welte, B.

37.017:141

27

<https://doi.org/10.53745/bs.93.4.5>

Primljeno: 22. 5. 2023.

Prihvaćeno: 25. 10. 2023.

Pregledni rad

O IDEJI HUMANOG OBRAZOVANJA UTEMELJENOG NA KRŠĆANSKOM DUHU PREMA BERNHARDU WELTEU

Suzana MASLAĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Petra Preradovića 17, p. p. 54, 31 400 Đakovo
suzana.maslac@gmail.com

Sažetak

Ideja o humanom obrazovanju njemačkog filozofa religije Bernharda Weltea, koju izlaže u svojem spisu *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*¹ i o kojoj se govori u zborniku o *Kršćanskom odgoju i obrazovanju danas*, od središnje je važnosti za razumijevanje njegove misli o Bezuvjetnom kao Tajni koja nas sve nadilazi. Postavlja se pitanje: Kako će čovjek odgovoriti toj Tajni, s obzirom na odgovornost koju ima prenoseći odgojne i obrazovne ciljeve na drugoga koji od njega ima učiti? Škole, sveučilišta, obrazovne i odgojne ustanove suočavaju se s velikim izazovima zbog društvenih i tehničkih promjena. Istodobno su se ponovno pojavila osnovna pitanja ljudskog obrazovanja i odgoja: Što je zapravo obrazovanje i odgoj ljudi? Tko je obrazovana osoba? Koje su karakteristike dobre škole? Za kršćane se ta pitanja ponovno nameću s obzirom na specifičnosti kršćanskog obrazovanja i odgoja te njegove posebne izazove u našem vremenu. U zaključnom dijelu, na temelju prethodnih spoznaja, autorica promišlja uz Welteovu pjesmu o onome što nam je činiti kako bi odgojni proces i obrazovanje zadobili humani karakter koji će biti utemeljen na kršćanskom duhu.

Ključne riječi: Bernhard Welte, humano obrazovanje, kršćanski duh, univerzalnost, Bezuvjetno.

¹ Usp. Bernhard WELTE, *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*, u: Ludwig WENZLER (ur.), *Gesammelte Schriften I/4. Zur Fragen der Bildung und Erziehung und zu einem neuen Humanismus*, Freiburg – Basel – Wien, 2009., 118-134.

Uvod

Svaki onaj koji odgaja i kojem je povjereno da odgaja i formira treba imati pred očima sliku onoga koga treba oblikovati, tj. sliku čovjeka i sliku Onoga za što je čovjek stvoren i na čiju sliku je stvoren. Pitamo se na početku ovoga promišljanja kakvu to sliku o čovjeku mi sami posjedujemo kao odgajatelji? Imamo li ju uopće? I kada bismo ju imali, smijemo li tu istu sliku predložiti drugima kao primjer toga kako bi obrazovni program trebao izgledati.² Na to pitanje zaista nije lako ni jednostavno odgovoriti, ali ćemo uz Bernharda Weltea³ pokazati put kojim nam je ići kako bismo se što više i što bliže približili onom Bezuvjetnom, koji je krajnji cilj humanog obrazovanja prema kršćanskom duhu, kakvo je Welte zagovarao i za koje nam je predložio put kojim nam je poći. Bernhard Welte održao je izlaganje na tu temu još davne 1981. godine u povodu 25. obljetnice biskupskih stipendija i potpore koju su davali biskupi Cusanuswerka.⁴ Tema o kojoj Welte progovara plod je bogatog životnog iskustva i intelektualnog rada. U izlaganju nam iznosi sve ono što mu se činilo posebno važnim i korisnim za promišljanje kršćanskog obrazovanja. Čini se važno napomenuti i kako je Welte svoje središnje misli učinio vrlo složenim, no kada god je izlagao tada je obično razvijao tijek svoje misli korak po korak na takav način da bi ga čitatelj ili slušatelj mogao lakše pratiti.⁵ U razmatranju kojim ćemo se ovdje baviti, čitatelj se može povremeno naći pred izazovom da sam otkrije implikacije i ono što je posljedica izrečenih formulacija. Isto tako, treba

² Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, u: Markus ENDERS (ur.), *Christliche Bildung und Erziehung heute. Schriftenreihe der Bernhard-Welte-Gesellschaft e.V.*, Nordhausen, 2017., 27.

³ Bernhard Welte (1906., Meßkirch – 1983., Freiburg) poznati je njemački filozof religije, teolog i katolički svećenik. Njegovo temeljno djelo je *Filozofija religije*, koju je na hrvatski jezik preveo Stjepan Kušar. Njegovi *Sabrani spisi* obuhvaćaju 15 svezaka različitih filozofijskih i teologijskih tema koje su ostavile velik utjecaj na daljnji razvoj i promišljanje filozofije i fenomenologije religije. Njihova je posebna vrijednost u tome što je čovjek kao osoba onaj koji ima sposobnost komunicirati s Bogom kroz molitvu šutnje, govora i kulta i koji na taj način dobiva odgovor od Boga, koji više nije onaj bog filozofije koji »šuti«, nego odgovara i komunicira s čovjekom. Kako sâm Welte ističe na više mjesta, riječ je o biblijskom Bogu, Bogu Abrahama, Izaka i Jakova. Vrijedno je i spomenuti kako je Welte 1938. godine doktorirao iz teologije s temom povijesti kršćanskog naučavanja o sakramentima krštenja i potvrde (*Die postbaptismale Salbung*), a habilitirao radom *O filozofskoj vjeri u djelu Karla Jaspersa i o mogućnosti tumačenja Jaspersove misli pomoću filozofije*, koju je u srednjem vijeku razradio Toma Akvinski. Velik dio svog života i naučavanja proveo u Freiburgu, gdje je predavao kolegije iz filozofije u freiburškoj bogosloviji.

⁴ Cusanuswerk je njemačka biskupska organizacija za podršku i potporu te novčanu pomoć u obliku stipendija koja se dodjeljuje nadarenim učenicima i studentima.

⁵ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 27.

se prisjetiti i dubokih i spekulativnih misli o razumijevanju čovječanstva općenito, koje je Welte razradio u mnogim svojim spisima. Cilj ovog rada je izložiti središnju ideju Bernharda Weltea te ju razjasniti u pojedinačnim koracima, koji će u konačnici dovesti do onoga što smo nazvali »humano obrazovanje utemeljeno na kršćanskom duhu«.

1. Čovjek stvoren na sliku Božju – misao vodilja kršćanskog odgoja

Problematiku i složenost pitanja o slici čovjekovoj i njegovu obrazovanju te formaciji Bernhard Welte započinje temeljnom tezom, a to je da prema Bibliji, »ono što je bitno ljudsko jest da je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju«⁶. Dvije su stvarnosti važne te ih je potrebno istaknuti u toj izjavi. Prva je to da je čovjek stvoren. Druga ističe to da je stvoren na sliku Božju. To što je čovjek stvoren znači da nije sam sebi stvoritelj, on je sam sebi dan. To pak bivanje ima višestruki karakter, ono je čovjeku dano kao dar i kao milost. No, reći će Welte, to je također nešto unaprijed određeno, kao sudbina čovjekova bivanja. To je i dužnost čovjekova da se oblikuje na način na koji ga je Bog zamislio da bude.⁷ Druga stvarnost ili činjenica govori o tome da je čovjek stvoren na sliku i priliku Božju. Važno je uočiti i sljedeće: bivanje na sliku Božju nije samo tek činjenica nego iz toga bivanja proizlazi zadatak razotkrivanja te slike.⁸ To se razotkrivanje treba dogoditi na način da se živi Bog živo odražava u njemu, odnosno čovjeku. Tu možemo prepoznati i jednu metaforu zrcaljenja koju smo prethodno nazvali odražavanjem. Metafora zrcaljenja, pak, zahtijeva precizniju definiciju i pogađa čovjekovo bivanje, no nameće se pitanje na koji način se ono odvija – mehanički, automatski, pasivno ili samostalno, kreativno ili odgovorno? Zrcaljenje se mora dogoditi u razmjeni, u procesu poticanja i upijanja, pozivanja i donošenja odluke te pristanka uz ono što jesmo i što smo prepoznali da jesmo. Rast u području duhovnog u čovjeku ne događa se jednostavno biološki, već kao jedno novo duhovno rođenje. Čovjek se oblikuje na sliku Božju, slušajući ono što mu Bog govori u njegovoj nutrini.⁹ Biti na sliku Božju i postati slikom Božjom treba shvatiti kao dijalošku razmjenu,

⁶ *Isto*, 28. Također usp. Bernhard WELTE, *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*, 118.

⁷ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 28.

⁸ Usp. *Isto*, 29.

⁹ Ovdje ćemo se prisjetiti Welteove misli o osobnom Bogu koji sluša čovjeka koji mu se obraća i kojemu on odgovara. Čovjek kroz molitvu šutnje, govora i kulta pristupa Bogu, vapi mu i njegov Bog mu odgovara.

kao komunikaciju i kao korespondenciju.¹⁰ U konačnici ta slika postajanja na sliku i priliku Božju trebala bi se dogoditi u procesu odvijanja ljudskog života i vjere,¹¹ tj. u provedbi i provođenju Božje naravi u život i djelovanje čovjeka. Sve ljudsko treba potjecati iz tog arhetipa i prvobitnog plana Božjeg stvaranja. Takav razvoj slike Božje u čovjeku treba nam poslužiti kao stvarna vodilja kršćanskog odgoja i humanog obrazovanja onako kako ga je Welte predstavio i zamislio.¹²

2. Univerzalnost kao Božja kvaliteta koju treba oponašati

Ono što točno čini sličnost ljudskog bića sa Stvoriteljem, Bogom, može se razvijati u najrazličitijim smjerovima, no treba istaknuti da je prema uobičajenom shvaćanju čovjek stvoren na sliku Božju, a posebice se to ogleda u njegovu razumu, po kojem to može shvatiti i prihvatiti, te u slobodnoj volji, koja mu je darovana.¹³ Bernhard Welte, međutim, naglašava još jednu Božju kvalitetu po kojoj mu je čovjek sličan. Naime, ako se Boga shvati kao Onoga koji sve daje kao sveobuhvatno i bogato diferencirano, a opet u jedinstvu, kreativno stvoreno i još uvijek stvara, tada se treba i mora misliti da će se nešto slično ogledati i u čovjeku. Riječ je o onom naravnom u čovjeku, odnosno samoj njegovoj naravi. I nebo i zemlja, tj. cjelokupno stvorenje pojavljuje se u zrcalu ljudskog duha kao smisljena cjelina i jedno, kao stvarni svemir, i kao mnoštvo koje je pretvoreno u jedno – ljudsko biće koje stoga mora biti univerzalno u tom smislu i posjedovati univerzalnost koju mu je Bog kao stvoritelj darovao.¹⁴ Čovjek treba biti oblikovan na sliku Božju, pritom oponašajući Njegovu univerzalnost, tako da i sam postane univerzalan. Misao da Božju univerzalnost treba oponašati, odnosno zrcaliti, možda se na prvi pogled ne čini očita. Možemo se pitati ne bi li neki drugi pristupi mogli pružiti više, kao što je recimo sposobnost suosjećanja, komuniciranja, ili obveza oblikovanja vlastite osobnosti kao onoga tko je odgovoran. Welte naglašava upravo univerzalnost kao bitnu značajku stvaranja stvorenoga na sliku Božju. Ta misao zasigurno traži preispitivanje. Naime, Božja univerzalnost ide za tim da Bog kao Onaj prvotni uzrok stvara

¹⁰ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 28.

¹¹ Usp. Bernhard WELTE, Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist, 119.

¹² Usp. *Isto*, 119.

¹³ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 30.

¹⁴ Usp. *Isto*, 30. Također usp. Bernhard WELTE, Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist, 119.

(uzrokuje) bitak svega što postoji, u ovom smislu čovjeka. Pojam univerzalnosti koji želimo ovdje primijeniti na čovjeka može značiti i ostvarenje drugih obrazovno-odgojnih ciljeva koji su pred čovjekom, no riječ je prije svega o razumijevanju i oblikovanju cjeline stvorenoga kao smislene cjeline i jednoga.

U nastavku Welte objašnjava što to zapravo znači i kako ćemo dotično razumijevati. Pokazati će se da je tako shvaćena univerzalnost prije svega ostvariva na dvjema razinama: prvo u društvenom i političkom životu, koji zahtijeva gospodarsko-tehnički angažman čovjeka i gospodarenje zemljom, te drugo u umjetničkom stvaralaštvu i oblikovanju.¹⁵ Ta težnja za ostvarenjem Božje univerzalnosti u vlastitom životu može nam se kroz vlastito življenje činiti previsokim zahtjevom za čovjeka shvaćenog kao konačno biće, posebice kada bi on sam od sebe zahtijevao ostvarenje takve sposobnosti. No, odlučujući je uvjet taj da čovjek tu univerzalnost mora razvijati na kreativan i stvaralački način i u svemu tome mora biti svjestan i vezan za Onoga koji jedini može biti čista kreativnost i univerzalnost. Slijedom rečenog, čovjek treba u univerzalnosti i kreativnosti ostati istodobno vjeran, ponizan i pobožan, te se u konačnici pouzdavati u Boga koji ga je stvorio na svoju sliku i priliku.¹⁶ Temeljni je problem svega, biblijski gledano, čovjekova oholost, štoviše arogancija, čemu nasuprot stoji poniznost s kojom on treba pristupati Božjoj univerzalnosti kao svojem cilju.

Iz toga proizlazi zahtjev da se upravo po sličnosti s Bogom mora prepoznati da je sve to dar. I moramo biti vrlo jasni prilikom shvaćanja tako postavljene univerzalnosti i želje da joj se približimo, koliko nam je to moguće. Ideja posjedovanja božanske univerzalnosti čovjeka prije svega je ideal, želja, formula čežnje kojoj čovjek želi prići. Prema Welteu čovjeku su potrebni takvi ideali, takve čežnje i želje. One su legitimne, ali pritom čovjek sam mora biti svjestan svoje konačnosti i prolaznosti. Ono što nam se dalje nameće kao tema jest ideja univerzalnosti obrazovanja, koja je usko vezana s emocionalnošću, štoviše, ljubavlju, koja prema Bernhardu Welteu, treba biti uključena u obrazovni proces.

3. Ideja univerzalnosti obrazovanja i snaga ljubavi

Ideju univerzalnosti Welte posebno promatra s obzirom na načela obrazovanja. Ta ideja univerzalnosti kao vodećeg načela obrazovanja nije nerealna uto-

¹⁵ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 30-31.

¹⁶ Usp. *Isto*, 31.

pija, što podupire činjenica da ljudska bića imaju kapacitet za tu božansku univerzalnost: »Univerzalnost odgoja (...) pretpostavlja da čovjek jest i ostaje vezan za cjelokupno stvorenje po sebi i po tome što je vezan za svoj vremeniti život, te stoga u svojoj duši posjeduje potencijale čiji puni razvoj sam po sebi može učini ljudsko biće smislenom i uvježbanom (obrazovanom cjelinom). Obrazovanje, dakle, znači razvijanje integrativne punine potencijala koji su svojstveni samo čovjeku, a ujedno znači i univerzalni razvoj tih potencijala u cjelokupnom stvorenju.«¹⁷

U čovjeku postoji sklonost prema smislenom jedinstvu cjelokupne stvarnosti. Welte se osvrće na to kao postulat sveobuhvatnog smisla koji je neodvojiv od ljudskog postojanja. Razvoj tog potencijala stvorenja na sliku Božju može se i treba dogoditi u oblikovanju svjetske stvarnosti, u koju je utisnut lik čovjeka. Svatko tko nešto osmisli, sebe stvara u tome, oblikuje svoju dušu, dajući pritom i svijetu dio te duše. To se najbolje ogleda prilikom stvaranja umjetničkog djela gdje umjetnik u svoje djelo utiskuje dio svoje duše, odnosno prenosi na svoje djelo dio vlastite životnosti.¹⁸ U univerzalnosti Božjoj Welte vidi sposobnost da se sve – u svojoj beskonačnosti, neizmjernosti i nedokučivosti – poveže u jedinstvo, u jedno, što na trenutke snažno podsjeća na plotinovska načela. Nameće nam se pitanje jesu li plotinovska načela uistinu put kojim se kreće Welteovo i naše razmatranje o ideji humanog obrazovanja? Zasigurno da ne, no Welteova kršćanska filozofija religije uvijek snažno ukazuje na upućenost teologije na filozofijsko mišljenje. Tako on raspravlja, kako s antičkim mišljenjem tako i sa srednjovjekovnim i novovjekovnim mišljenjem, imajući pritom uvijek na umu sadašnje mogućnosti razumijevanja cjelokupne zbilje.

Nadalje, iz Welteove ideje »novog humanizma« proistječe i misao o humanom obrazovanju, koje je utemeljeno na kršćanskom duhu. Jedino misleći čovjek biva sposoban razumijevati cjelokupnu stvarnost u kojoj živi, postoji i su-živi s onim drugim, što će se u konačnici odraziti i na kršćansko obrazovanje i djelovanje.

Ljudska univerzalnost u tom slučaju znači i sposobnost da se sve to spoji u smislenu, razumljivo, na način da se u zrcalu ljudskog duha cjelokupno stvorenje pokaže kao smisljena cjelina i jedno.¹⁹ Međutim, sam Welte priznaje da to zvuči prilično apstraktno i zapravo nemoguće. To je doista tako kada se obrazovanje shvaća samo kao prenošenje teorijskog znanja, kao što je uveli-

¹⁷ *Isto*, 32.

¹⁸ *Usp. Isto*.

¹⁹ *Usp. Isto*, 33. Također *usp. Bernhard WELTE, Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*, 119.

ke slučaj u suvremenoj obrazovnoj politici. Postaje nam jasno da se ovo sveobuhvatno sagledavanje cjeline i povezanosti ne može prepoznati u pukom specijalističkom znanju i specijalizaciji kao takvoj – koliko god ono bilo neophodno. U današnjim uvjetima obrazovanje shvaćamo kao proces prenošenja teorijskog znanja, onoga koje se naizgled nepovezano odvija uz ono što mi ljudi konkretno živimo i što bismo trebali poučavati. I dalje: takvo teorijsko znanje prenosi se neovisno od našeg odnosa s našim prijateljima i obiteljima, životom u zajednici, neovisno od naših nada i strahova, u konačnici neovisno i od određene emotivnosti i snage ljubavi.²⁰ Puko teorijsko znanje samo izvana vidi svoj predmet i stoji na određenoj distanci od svog objekta, od spoznatog. No, znanje ne smije stajati odvojeno od života, u teoretskoj sferi, već ga treba stjecati *u* i *izvan* života i s njime povezati. Jer, čovjek je, kako znamo, sa životom povezan upravo po svojoj tjelesnošću, fizičkom bivanju u ovom svijetu. Proživljeni život stvarnost je proživljenih i različitih raspoloženja, osjećaja, emocija, nada i strahova.

Iz tog razloga Welte daje prijedlog uključivanja dimenzije emocionalnosti u obrazovni proces.²¹ Stoga moramo pokušati nadopuniti obrazovni horizont snagom ljubavi. Welte tu predlaže kako emocionalnu vatru ljubavi treba spojiti s činjenicama koje trebamo točno znati, a tada znanje ni na koji način neće postati manje jasno, nego će postati puno čovječnije i mnogo duševnije.²² Naravno, postavlja se pitanje može li se nešto poput ljubavi poučavati na edukativan način, tj. posredovati i prenijeti dalje. Sigurno je da se ne može sustavno razraditi kroz programe učenja, već se može potaknuti i probuditi te generirati, i to prije svega primjerom na koji će odgajatelj živjeti i prenositi ono što želi naučiti mlađe generacije. Govor o ideji univerzalnosti obrazovanja i snazi ljubavi, prema Bernhardu Welteu, vodi nas dalje putem promišljanja o onom smislenom, gdje sposobnost univerzalnosti svoj odlučujući oblik dobiva u osjećaju za smisleno.

4. Osjećaj za ono smisleno

Ako je snaga ljubavi uključena u obrazovanje i obrazovne događaje, tada dolazi do odlučujućeg obrata. Proces obrazovanja, naime, tada dolazi do onoga

²⁰ Usp. Bernhard WELTE, Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist, 120.

²¹ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 34.

²² Usp. *Isto*, 34. Također usp. Bernhard WELTE, Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist, 121.

što bi trebao biti, do svog pravog oblika, tj. do onoga kada je u području obrazovanja učenika uključena snaga ljubavi jer će se tada razvijati i instinkt za ono smisljeno, za ono što je važno znati i moći.²³ To je vjerojatno jedna od najsmislenijih misli Bernharda Weltea. Obrazovanje može stvoriti osjećaj onoga što je u konačnici važno. Ono što je važno ne treba popunjavati sadržajem i kategorijama. Može se pojaviti u mnogo različitih oblika za svakoga. Bitno je samo da čovjek ima sposobnost to prepoznati u trenutku kada se s ljubavlju susreće. Sposobnost univerzalnosti svoj odlučujući oblik dobiva u »značenju za smisljeno«²⁴. Stoga se pravi cilj obrazovanja ogleda u stjecanju osjećaja za smisao i ono smisljeno.

Nastavno na Welteova razmatranja odnosa smisla i obrazovanja, možemo ustvrditi da je smisao ono što sve prožima – kao ono što se uvijek traži i kao ono što se uvijek daje. Može se pokušati još jasnije vidjeti što se događa kada čovjek pronade smisao, kada mu se smisao pojavi. Kad osoba traži smisao, štoviše za njim kao racionalno biće žudi, tada traži nešto čemu apsolutno može reći da, jer se osjeća upućenom i potvrđenom tim samim događajem smisla. U nastanku smisla spajaju se dva kretanja: prvo, smisao doživljavamo kao nešto čemu apsolutno možemo reći da – izričajima poput 'da, to je ono pravo, nešto smisljeno, nešto dragocjeno'. Međutim, ostaje pitanje, zašto mu kažemo to da? Jer dolazi prema nama, susreće se s posebnom snagom privlačnosti, sjaja, nečega što nas ispunjava. Riječ je jednostavno o jednom susretanju: »Srećem sebe u shvaćanju svog svijeta, iz mog svijeta dolazi ono što bih želio biti i što mi obećava ispunjenje.«²⁵ Samo sebi mogu reći da – iskreno i odgovorno – ako mi je to netko drugi (Bog) prije toga obećao. »Smisao je mogući dogovor/suglasnost mene sa samim sobom kao suglasnost sa mojim svijetom.«²⁶ Dakle, osoba koja je obrazovana može čitati značenja određene stvarnosti u kojoj se nalazi, ona ima osjećaj za značenje. Ali ono što je stvarno smisljeno jesu odnosi koji povezuju ljude jedne s drugima. Samo unutar tih osobnih odnosa svi drugi odnosi – činjenični, svjetski, čisto teorijski, zadobivaju neko značenje. Onaj koji ima osjećaj za smisao razumije »što drži svijet na okupu iznutra«. Osjećaj za smisao predstavlja i određenu sposobnost da uviđamo kako se oblici spoznatljivog svijeta uklapaju u nas ljude i mi u njih. Sposobnost vidjeti tu svezu između

²³ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 34; Bernhard WELTE, Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist, 121.

²⁴ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 35.

²⁵ *Isto.*

²⁶ *Isto*, 36.

osjećaja za smisao i uklopljenosti spoznatljivog svijeta u nas ljude je vrlo odlučujući element u razvoju humanog i kršćanskog obrazovanja.²⁷

Na ovome se mjestu vrijedi prisjetiti Emmanuela Levinasa, koji govori o tajanstvenoj vezi koja povezuje mene i druge uključujući pritom pojam *odgovornosti*. Odgovoriti toj vezi između mene i drugih u kontekstu razvoja humanog i kršćanskog obrazovanja zapravo predstavlja etički oblik univerzalnosti.²⁸ Kao te dimenzije ili područja u kojima se osobito intenzivno može doživjeti etički oblik univerzalnosti, odnosno pojava smislenog, treba spomenuti horizonte jezika, povijesti i mišljenja.²⁹ Te se dimenzije pokazuju kao one koje moraju biti tema u svakom obrazovnom planu i programu. Iznad svega je važno baviti se i proučavati važna djela navedenih područja kako bismo njih same pustili da nam govore i na neki način da nas obrazuju, odgajaju. Još važnije se pokazuje naučiti živjeti u krugu svoje obitelji, zajednici roditelja i djece, prijatelja, posla, društva i politike »i tako barem malo obnoviti lice zemlje«³⁰. Sve su to ciljevi za koje ne postoje nikakvi programi učenja, nikakvi »moduli« koje nam je slijediti, kao ni za to kako postati *ja*, kako oblikovati vlastiti karakter i savjest.³¹

Ovdje je, prema Welteu, riječ o određenom formiranju srca koje može uspjeti samo u odnosu zajednice, odnosu između roditelja i djece, prijatelja, učitelja i učenika. Odgajatelj (učitelj) pri tom može stvoriti uvjete za uspjeh, no hoće li onaj koji prima znanje doista uspjeti u dolaženju ne nečem drugom nego sebi kao obnovljenom u vidu znanja, to ostaje u rukama onih koji su odgovorni za sebe, za svoje obrazovanje. I tu se vraćamo važnoj temi – temi odgovornosti kako za same sebe, tako i odgovornosti spram dara koji nam je od Boga dan, koji smo besplatno dobili i koji smo pozvani razvijati na svoje dobro i dobro drugih.³² Na koncu se možemo pitati, zajedno s Welteom, što

²⁷ Usp. Bernhard WELTE, *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*, 122.

²⁸ Usp. Josip OSLIĆ, *Etika drugoga u Emmanuela Lévinasa*, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 1, 17-54.

²⁹ Usp. Bernhard WELTE, *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*, 123.

³⁰ *Isto*, 130.

³¹ Usp. *Isto*, 131-132.

³² Na ovom mjestu se, pak, valja prisjetiti promišljanja tada kardinala Josepha Ratzingera, koji piše sljedeće: »Čovjeka čovjekom čini njegova otvorenost prema cjelini, prema beskonačnome. Čovjek je čovjekom po tome što beskrajno nadrasta sama sebe. Prema tome on je to više čovjek što je manje zatvoren u sebe, što je manje ograničen.« »No zato je, ponovimo, najviše čovjek onaj koji je najviše razgraničen, koji Beskonačnoga beskonačno ne samo dotiče već je i jedno s njim: Isus Krist. Proces očovječenja u njemu je zaista postigao svoj cilj«, Joseph RATZINGER, *Uvod u Kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju s novim uvodnim ogledom*, Zagreb, 2007., 234. Također usp. Bernhard WELTE, *Tražiti i naći. Nadgrobní govor prof. dr. Bernharda Weltea na ukopu Martina Heideg-*

je to kršćansko u svim tim razmatranjima. Welte ovdje daje jasan odgovor: kršćansko je upravo to da obrazovan kršćanin, koji u sebi okuplja čitav svemir ne želi svoju naobrazbu sebično zadržati za sebe i biti izvrstan radi nje same, nego ju darivati u službi prijatelja i bližnjih, u služenju onima s kojima su-živi i njihovim potrebama, tj. biti u službi braće ljudi – bližnjih.³³ Samo na taj način pojedinac postaje prijatelj drugih pri čemu upravo univerzalnost služi kao vodeće načelo obrazovanja te ju (univerzalnost) treba primijeniti na društvenu zajednicu u kojoj čovjek raste i razvija svoje darove.

5. Otvaranje neshvatljivom (nepojmljivom, nedokučivom) sjaju

Bernhard Welte pomalo neočekivano završava svoja razmišljanja o ideji humanog obrazovanja prema kršćanskom duhu pjesmom. U pjesmi naslovljenoj *Zur Terz im März* pokušava simbolički izraziti svoje misli:

Zur Terz im März

Unbegreifliches Leuchten
Rein und genau.
Gold in den Zweigen der Weide,
Schwarz auf der Rinde der Erle,
Dunkler Glanz auf dem laufenden Bach,
Silber in seinen Kämmen,
Unbegreifliches Licht,
Rein und genau.

Wer hat dich gewoben
Aus wilden Feuern
Und wässtrigen Dünsten
So rein und genau?

Kommst du nicht
Aus dem Feuer der Sonne
Dem wilden, dem niemand standhält,
Und aus des Meeres bitterer Flut,
Die niemand ermisst?

gera, koji je održan 28. svibnja 1976. u Messkirchu, u: *Obnovljeni život*, 32 (1977) 1, 55–57, ovdje 56 (prijevod: Tomo VEREŠ).

³³ Usp. Bernhard WELTE, *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist*, 133; usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. *Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte*, 37-38.

Hat nicht ein Engel euch beide vermählt,
Und nun bist du
rein, süß und genau
Unbegreifliches Leuchten.

Komm noch einmal,
Engel,
Greif in das wilde Feuer der Herzen
Und in ihre weiten und bitteren Wasser!
Mach daraus noch einmal
Unbegreifliches Leuchten
Rein, süß und genau.³⁴

Na prvi pogled moglo bi se učiniti da nema izravne veze između pjesme i prethodno iznesenih misli. No, kada ju iznova pročitamo, tada možemo shvatiti kakva je velika i važna »odgojna teorija« sadržana toj pjesmi.³⁵ Welte nije napisao ovu pjesmu samo da bi ilustrirao svoje misli nego ona predstavlja simbol onoga što se poklapa i rezonira s njegovim mislima i idejom humanog obrazovanja u njegovoj sveukupnosti. Iz cijelog konteksta postaje jasno da Welte ovu pjesmu recitira bez sujete, bez ikakva pretvaranja, kao svjedočanstvo nečega što ga je zadesilo u pogledu misli, što mu je jednostavno dano, te on sada

³⁴ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 38-39 (autoričin prijevod).

Terca u ožujku

Nepojmljivo Svjetlo
Čisto i točno.
Zlato u granama vrbe,
Crnina na kori johe,
Tamno Svjetlo na tekućem potoku,
Srebro na njegovim grebenima,
Neshvatljivo Svjetlo,
Čisto i precizno.

Tko te je satkao
Iz divlje vatre
Iz vodenih para
Tako čisto i precizno?

Ne dolaziš li
Iz vatre Sunca

Divlje, kojoj nitko ne može odoljeti,
I iz silne Bujice,
Koju nitko ne mjeri?

Nije li vas Anđeo zaručio,
I sada si Ti
Čist, sladak i precizan
Neshvatljivo Svjetlo.

Dođi još jednom, Anđele

Uđi u divlji oganj srdaca
I u njihove divlje i opasne vode!
Stvori od toga još jednom
Nepojmljivo Svjetlo
Čisto, slatko i precizno.

³⁵ Usp. Ludwig WENZLER, »Sinn für das Bedeutungsvolle«. Zur »Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist« im Ausgang von Bernhard Welte, 39.

priopćava, nesebično, bez sramežljivosti, s povjerenjem, kako bismo ispravno razumjeli ono što nam je htio prenijeti.³⁶ Iz same pjesme i njezina naslova može se zaključiti da odražava iskustvo koje je Weltea zadesilo jednog jutra u ožujku. On piše o tome kako vidi »zlato prikazano sunčevom svjetlošću na granama vrbe, tamu na deblu joha. Divi se igri svjetla na valovima potoka, gdje se izmjenjuje srebrni i tamni odsjaj, i zadivljeno to naziva »neshvatljivim svjetlom čistim i preciznim«. ³⁷ Welte ne ostaje postrance i iako zadivljen i osupnut onime što vidi, on ulazi u dijalog s tom svjetlošću: »Tko te je satkao, tako čisto i precizno«? Ta svjetlost koju je Welte ugledao dolazi od sunca koje se ogleda u vodi potoka, a taj sraz postaje igra svjetlosti na nemirnoj vodi potoka. U toj igri svjetlosti, Bernhard Welte vidi spajanje neba i zemlje. Osupnut viđenim može samo zamoliti »dodi još jednom, nepojmljivo svjetlo«. ³⁸ Bernhard Welte se kloni tumačenja svoje pjesme. Onomu koji će ju čitati i susresti se s njom ostavlja da sam protumači ono što je htio prenijeti. On nam pjesmu daruje i vjeruje da će imati učinak na nas čitatelje. Pjesma zapravo daje točan odgovor na pitanje zašto bismo se trebali i željeli školovati i obrazovati (odgajati), a to je da opazimo i osjetimo nedokučivu svjetlost i smisao onoga što nam se pokazuje kao Bezuvjetno, u vidu bezuvjetnosti i bezgraničnosti znanja koje upućuje na transcendenciju. Smisao o kojem je ovdje riječ pokazuje se kao neiscrпно, tajanstveno, uvijek uznemirujuće, poticajno, kreativno i kao nešto nedostižno, a ipak se samo po sebi uvijek daje i dano nam je. Tako se obrazuje i odgaja čovjek koji čuje tajnu stvarnosti i održava razgovor s neshvatljivim, koji mu daje svjetlo ponad svake njegove tame. Obrazovan čovjek u spektaklu prirode i cjelokupne društvene stvarnosti koja ga okružuje vidi svjetlo neke tajanstvene, nedokučive moći i zna da to svjetlo može nastati samo u srcu koje sebe doživljava kao djelo Onoga koji daje da vidi to svjetlo – Boga. Bernhard Welte nam ovdje pokazuje put, put koji vodi prema Bezuvjetnom, a taj put je filozofija odgoja koja će pružiti onome koga odgaja odgovornost, koja u konačnici vodi prema onom već spomenutom Bezuvjetnom.

Zaključak

U radu smo nastojali predstaviti Welteovu ideju o humanom obrazovanju utemeljenom na kršćanskom duhu. Upravo bi otkrivanje slike Božje u čovjeku, prema Welteu, trebala biti nit vodilja kršćanskog odgoja. To uključuje odgoj za

³⁶ Usp. *Isto*.

³⁷ *Isto*.

³⁸ *Isto*, 40.

ono što nazivamo cjeloviti samoodgoj čovjeka, ali i poslanje za sudjelovanje kršćanina u oblikovanju svijeta u kojem živi, odnosno s drugima su-živi i djeluje.

Nadalje, osnovni elementi sveobuhvatnog obrazovanja za samoodgoj čovjeka su: razvijanje umijeća življenja, smisla i osjećaja za smisleno, za ono bitno i tajanstveno. Ti se elementi sveobuhvatnog obrazovanja tiču razvoja sposobnosti tolerancije, i to posebno u slučaju frustracija koje čovjeka mogu zahvatiti prilikom suočavanja s nedaćama života, kojih dakako nitko nije pošteđen, kao i razvijanje individualne kreativnosti, a time i originalnosti. Sveobuhvatan osobni razvoj također uključuje i spremnost za prenošenje obrazovanja u nesebičnom služenju drugima i ne manje važno, razvoju duboke empatije prema ljudskom, posjedujući ono božansko u sebi i iskazujući predanu snagu istinske ljubavi.

Gledano u cjelini, doprinos Bernharda Weltea temi kršćanskog obrazovanja i odgoja vjerojatno je aktualniji i relevantniji nego ikada, unatoč sve većoj vremenskoj udaljenosti od njegova života i razmišljanja.

Abstract

ON THE IDEA OF HUMANE EDUCATION BASED ON THE CHRISTIAN SPIRIT ACCORDING TO BERNHARD WELTE

Suzana MASLAĆ

Catholic Faculty of Theology in Đakovo
University Josip Juraj Strossmayer in Osijek
Petra Preradovića 17, p. p. 54, HR – 31 400 Đakovo
suzana.maslac@gmail.com

*The idea of the human education by the German philosopher of religion Bernhard Welte, which is outlined in *Zur Idee einer humanen Bildung aus christlichem Geist* (=Gesammelte Schriften I/4) [On the Idea of a Humane Education from a Christian Spirit (=Collected Writings I/4)], and which is also elaborated in the miscellany *Christian education and schooling nowadays*, is of the uttermost importance in understanding his thoughts on the Unconditional as a Secret which transcends everything. It is the matter of how one can formulate a response to this Secret, taking into consideration the responsibility one has in transmitting pedagogical and educational objectives to others, which they will have to learn from him/her. Schools, universities, pedagogical and educational institutions have been facing great challenges arising from the social and technical transformations. At the same time, some elementary questions about*

the human education and schooling have reemerged: what is actually education and schooling of people? Who can be named an educated person? What are the characteristics of a good school? For Christians, all these issues are again in vigour because of the specific conditions of Christian education and schooling, having in mind all the precarities this type of education has to face in our times. In the concluding part, on the basis of the previous knowledge, the author contemplates, alongside Welte's poem, about what we should do so that the education and the pedagogical processes might gain the human character which will be based in the Christian Spirit.

Key words: *Bernhard Welte, human education, Christian spirit, universality, Unconditional.*